

Boj s klimatickou změnou

**Podkladový dokument pro jednání kulatého
stolu Národního konventu o EU**

Tomáš Jungwirth

V souladu s poslední zprávou Mezinárodního panelu pro změnu klimatu a zprávou o globálních hrozbách Světového ekonomického fóra lze konstatovat, že dlouhodobé dopady klimatické změny přímo ohrožují budoucnost lidské civilizace. Česká republika stojí v popředí negativních efektů, průměrná roční teplota na našem území se rychle zvyšuje a země se již několik let potýká s trvajícím suchem.

Evropská unie má ambici být světovým lídrem ve snižování emisí skleníkových plynů v souladu se závazky Pařížské dohody, a v transformaci k udržitelným technologiím. Zároveň podporuje členské státy v tvorbě a implementaci adaptačních strategií. Strategická dlouhodobá vize předložená v loňském roce Evropskou komisí počítá s dosažením klimatické neutrality v roce 2050. Debata o klimatické politice EU se přitom prolíná s probíhajícími vyjednáváním o víceletém finančním rámci včetně nové podoby Společné zemědělské politiky.

OTÁZKY K PRODISKUTOVÁNÍ NA KULATÉM STOLE:

- 1) Jak se Česká republika podílí na řešení problematiky změny klimatu na unijní úrovni, jaké jsou její priority v této oblasti a které nástroje používá k jejich prosazení?
- 2) Jaký má být postoj České republiky k dlouhodobým klimatickým cílům Evropské unie včetně návrhu dosažení uhlíkově neutrální ekonomiky v r. 2050, a to i v souvislosti s budoucí podobou Společné zemědělské politiky?
- 3) Která opatření v oblasti zemědělství, lesnictví, ochrany půd a vod již Česko přijalo nebo by mělo přijmout, v souladu se Strategií EU pro adaptaci na klimatickou změnu?
- 4) Jakými nástroji lze na úrovni EU a jejích členských států účinně podporovat klimaticky a environmentálně odpovědné chování firem a spotřebitelů?

1. Úvod

Přecenit význam klimatické změny je téměř nemožné. Dnes už s jistotou víme, že její průběh bude mít dramatické dopady do prakticky všech oblastí lidské činnosti a může spustit sérii událostí vedoucích k zániku celé civilizace.¹ Vzhledem ke komplikované přičitatelnosti jejích důsledků jednotlivým státům a subjektům, jejímu graduálnímu průběhu a její provázanosti s bezpočtem oblastí lidských činností, je změna klimatu často označována za „dokonalou bouři“.

Na domácí politické scéně je člověkem způsobená klimatická změna stále často vnímána jako druhořadý problém, přinejlepším jsou dílčím způsobem tematizovány její jednotlivé projevy (např. zemědělské sucho). Evropská veřejnost přitom klimatickou změnu vnímá čím dál naléhavěji. Na podzim 2018 ji mezi dva největší problémy čelící EU zařadilo 16 % respondentů, více než například nezaměstnanost a téměř stejně jako ekonomickou situaci. Čeští respondenti zůstávají pozadu s 8 %, i to však představuje nárůst o tři procentní body oproti jaru 2018.²

Hlavním spouštěčem probíhajících změn v klimatickém režimu Země je nárůst koncentrace skleníkových plynů, především oxidu uhličitého (CO₂), ale také vodní páry, metanu, oxidu dusného a ozonu. Z předindustriální úrovně 280 částic CO₂ z milionu (ppm) jsme se během geologického okamžiku³ dostali na 410 ppm, a toto číslo dále stoupá o více než 2 ppm ročně.⁴ Takto vysoké koncentrace planeta Země nezažila 3 miliony let od období pliocénu, kdy byly hladiny oceánů o 20 metrů výše než dnes a na Antarktidě rostly stromy.⁵ Stávající emisní scénáře odhadují oteplení o 3 – 4 °C do konce 21. století, čímž významně překračují cíl Pařížské dohody udržet globální oteplení do 1,5 – 2 °C ve srovnání s předindustriální érou.

¹ Např. dosud nejrozsáhlejší, tzv. permské vymírání před 252 miliony let, vedoucí ke ztrátě 96 % všech mořských druhů, je přičítáno právě proměnám v uhlíkovém cyklu Země v souvislosti s rozsáhlou sopečnou činností, viz Alexandra Witze, „Acidic oceans linked to greatest extinction ever,” *Nature*, April 09, 2015, <https://www.nature.com/news/acidic-oceans-linked-to-greatest-extinction-ever-1.17276>. Také další historické případy masového vymírání jsou provázeny dramatickými výkyvy v koncentracích skleníkových plynů. Pro bližší vzhled do problematiky, viz Peter Brannen, *The Ends of the World: Supervolcanoes, Lethal Oceans, and the Search for Past Apocalypses* (Ecco, 2017).

² Standard Eurobarometer 90 – Autumn 2018 Public opinion in the European Union, First results. European Union, 2018.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/84930>.

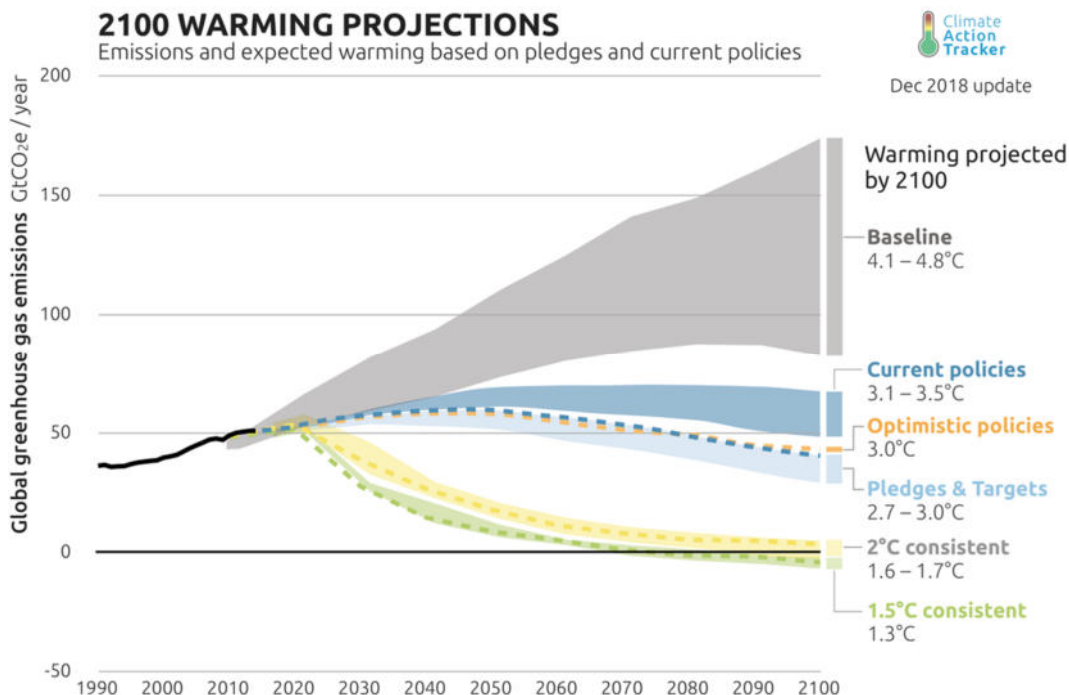
³ Vychází ze srovnání s délkou jednotlivých ér, period a epoch geologické historie Země. Viz například Hobart M. King, „Geologic Time Scale – Geology.com,” <https://geology.com/time.htm>.

⁴ Isabelle Gerretsen, „CO₂ levels at highest for 3 million years – when seas were 20 meters higher,” *CNN*, April 4, 2019, <https://edition-m.cnn.com/2019/04/04/health/co2-levels-global-warming-climate-intl/index.html>; Matteo Willeit et al., „Mid-Pleistocene transition in glacial cycles explained by declining CO₂ and regolith removal,” *Science Advances* 5, no. 4 (April, 2019).

⁵ Ibid. Pro srovnání, v oblastech do 10 metrů nad hladinou moře dnes žije as 11 % všech lidí. „Global sea level could rise 15 meters by 2300, study says – Phys.org,” <https://phys.org/news/2018-10-global-sea-meters.html>.

Graf 1 Scénáře globálního oteplení do konce 21. století v závislosti na emisích skleníkových plynů

Zdroj: Climate Action Tracker (2018)

Hlavní rizika přímo plynoucí ze změny klimatu nebo s ní úzce související⁶:

- Zvýšení četnosti a dopadů extrémních klimatických jevů (např. tropické cyklóny, sucha, přivalové deště, orkány).
- Chemické proměny oceánů (acidifikace, ztráta kyslíku) neslučitelné s většinou mořského života.
- Zvýšení hladiny světových moří a zaplavení mnoha přímořských sídel, ostrovních států, stejně jako části orné půdy.
- Urychlení úbytku biodiverzity a vymírání druhů, vedoucí k ekosystémovému kolapsu.
- Změny ve vodním režimu Země.
- Vznik klimatických podmínek objektivně neslučitelných s lidským životem v některých částech světa.
- Hladomory v důsledku poklesu produkce potravin.
- Pandemické šíření chorob.
- Vysídlení stamilionů osob.
- Ozbrojené konflikty.
- Celosvětová hospodářská recese.

Česká republika nezůstává negativních dopadů klimatické změny ušetřena, jak dokazují nebyvalé výkyvy počasí s negativními dopady na zemědělské výnosy, dostupnost pitné i užitkové vody či zdraví lesů a půd. Tváří v tvář rozsahu výzev je zjevné, že klimatické mitigaci (tj. omezování vypouštění skleníkových plynů) i adaptaci (tj. přizpůsobování se probíhajícím a očekávaným budoucím následkům změn) by měla být ze strany představitelů České republiky věnována daleko větší pozornost, než tomu je v současnosti.

⁶ Jde o demonstrativní výčet vypracovaný autorem na základě studia dostupné literatury.

2. Klimatická politika EU: současnost

Evropská unie dlouhodobě patří jak mezi významné světové emitenty skleníkových plynů (v současnosti s přibližně 10% podílem)⁷, tak mezi proponenty globální klimatické akce a přechodu k čistým technologiím. Její příspěvek k úspěchu v podobě vyjednání Pařížské klimatické dohody z roku 2015⁸ je nezpochybnitelný. V první sadě tzv. národních příspěvků (NDCs) k naplnění této dohody se EU jménem všech členských států zavázala ke snížení emisí skleníkových plynů o 40 % v roce 2030 oproti roku 1990.⁹

Páteří stávající klimatické politiky Evropské unie je tzv. klimaticko-energetický balíček 2020 s cíli 20% snížení emisí skleníkových plynů oproti roku 1990, 20% produkce elektrické energie z obnovitelných zdrojů a 20% snížení energetické náročnosti ekonomiky oproti hodnotám vzešlým z projekce vypracované roku 2005.¹⁰

Neodmyslitelným nástrojem k naplnění těchto cílů je v roce 2005 zavedený systém obchodování s emisemi (ETS), který se vztahuje na většinu velkých energetických a průmyslových emitentů skleníkových plynů a v omezené míře i na leteckou dopravu. ETS zahrnuje 11 000 subjektů, funguje ve 31 zemích a pokrývá zde necelou polovinu celkového objemu emisí skleníkových plynů. ETS stojí na principu tzv. emisních povolenek, jejichž objem se každoročně snižuje – do roku 2020 o 1,74 % ročně, od roku 2021 už o 2,2 % ročně. Necelá polovina těchto povolenek je zdarma alokována průmyslovým subjektům, aby nedošlo k jejich neúnosnému znevýhodnění vůči konkurentům na globálním trhu. Zbytek je předmětem tržního obchodování, do nějž se může zapojit úplně každý.¹¹ Předpokládá se, že v roce 2020 budou emise v sektorech pokrytých ETS o 21 % nižší oproti roku 2005, o deset let později by měly být nižší už o 43 %.

Pro sektory nepokryté ETS, mezi něž patří provoz budov, zemědělství, odpady a většina dopravy, platí závazné roční národní cíle odvozené od hrubého domácího produktu jednotlivých členských států.¹² Vedle toho mají státy také směrnici stanovené diferencované cíle pro podíl obnovitelných zdrojů na produkci elektrické energie.¹³

Klíčové cíle pro rok 2020 budou podle všeho zcela nebo téměř naplněny, jelikož EU již v roce 2017 dosáhla snížení celkových emisí o 22 % oproti roku 1990¹⁴ a podíl obnovitelných zdrojů činil v tomtéž roce 17,4 %¹⁵. Otázkou zůstává dosažení

⁷ "Progress made in cutting emissions – European Commission,"

https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/progress_en.

⁸ "The Paris Agreement – The United Nations Framework Convention on Climate Change,"

<https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement>.

⁹ Intended Nationally Determined Contribution of the EU and its Member States. Riga: Latvian presidency of the Council of the European Union, 2015.

<https://www4.unfccc.int/sites/submissions/INDC/Published%20Documents/Latvia/1/LV-03-06-EU%20INDC.pdf>.

¹⁰ "2020 climate & energy package – European Commission,"

https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2020_en.

¹¹ "EU Emissions Trading System (EU ETS) – European Commission,"

https://ec.europa.eu/clima/policies/ets_en.

¹² "Annual emission allocations 2013-2020 and flexibilities – European Commission,"

https://ec.europa.eu/clima/policies/effort/framework_en.

¹³ "Renewable energy directive – European Commission,"

<https://ec.europa.eu/energy/en/topics/renewable-energy/renewable-energy-directive>.

¹⁴ "EU on track to implement Paris commitments, Member States preparing 2030 energy and climate plans – European Commission," https://ec.europa.eu/clima/news/eu-track-implement-paris-commitments-member-states-preparing-2030-energy-and-climate-plans_en.

¹⁵ "EU Member States need more ambition to reach joint target on renewable energy – The European Environment Agency (EEA)," <https://www.eea.europa.eu/highlights/eu-member-states-need-more>.

závazku v oblasti energetické efektivity, neboť od roku 2015 dochází k mírnému zvyšování spotřeby energie v EU28, zejména kvůli sektoru dopravy.¹⁶

3. Klimatická politika Evropské unie: budoucnost

Tváří v tvář rychle se prohlubující globální klimatické krizi, zosobněné alarmující zprávou Mezivládního panelu pro klimatickou změnu (IPCC) z podzimu loňského roku,¹⁷ roste tlak na zvýšení ambicí evropských klimatických politik. Ten se zrcadlí i v aktivizaci občanské společnosti, včetně vzniku celosvětového mládežnického klimatického hnutí Fridays for Future, inspirovaného aktivitou švédské studentky Greta Thunberg.¹⁸ Změna klimatu se v důsledku stala jedním z klíčových politických témat před letošními volbami do Evropského parlamentu.¹⁹

Po několik let trvajícím propadu ceny evropských emisích povolenek, způsobeném přesycením trhu v kombinaci s poklesem emisí v důsledku hospodářské krize, dochází v posledním roce k opětovnému nárůstu ceny (v dubnu 2019 se blížila hranici 30 eur za tunu ekvivalentu CO₂, zatímco před dvěma lety činila méně než 5 eur).²⁰ Od ledna 2019 je navíc v účinnosti tzv. Market Stability Reserve, mechanismus, který je schopen flexibilně stahovat povolenky z oběhu, pokud by jich zde bylo opět příliš mnoho, nebo jich naopak na trh část vrátit a vyvážit tak možné neúnosné výkyvy.²¹ Předpokládá se, že část povolenek z rezervy nebude nikdy uvolněna, a pomůže tak k dosažení významnějšího omezení skleníkových plynů.

Klimaticko-energetický rámec EU pro roky 2020-2030 ve znění tzv. balíčku „Čistá energie pro všechny Evropany“ z roku 2016²² stanovuje jako klíčové cíle ke konci příští dekády snížení celkových emisí o 40 % oproti roku 1990, 32% podíl obnovitelných zdrojů na produkci elektrické energie a 32,5% snížení energetické náročnosti ekonomiky oproti projekci z roku 2007.²³ Pro sektory nespádající pod ETS se opět uplatňují národně specifické cíle, v případě České republiky půjde o snížení celkových emisí o 14 % oproti roku 2005.

¹⁶ “Rising energy consumption slows EU progress on renewables and energy efficiency targets – The European Environment Agency (EEA),” <https://www.eea.europa.eu/highlights/rising-energy-consumption-slows-eu>.

¹⁷ Global warming of 1.5°C. Switzerland: Intergovernmental Panel on Climate Change, 2018. https://report.ipcc.ch/sr15/pdf/sr15_spm_final.pdf.

¹⁸ “FridaysForFuture.” <https://fridaysforfuture.org/>.

¹⁹ Frédéric Simon, “Climate change will be key issue in EU elections, poll shows,” Euractiv, April 16, 2019, <https://www.euractiv.com/section/climate-environment/news/climate-will-be-key-issue-in-eu-elections-poll-shows/>; Kevin Cunningham, Simon Hix, and Michael Marsh, with Susi Dennison. Kingmakers of the mainstream: predictions for the European Parliament election. European Council on Foreign Relations (ECFR), 2019.

²⁰ “EUA Price – Sandbag – Smarter climate policy,” <https://sandbag.org.uk/carbon-price-viewer>.

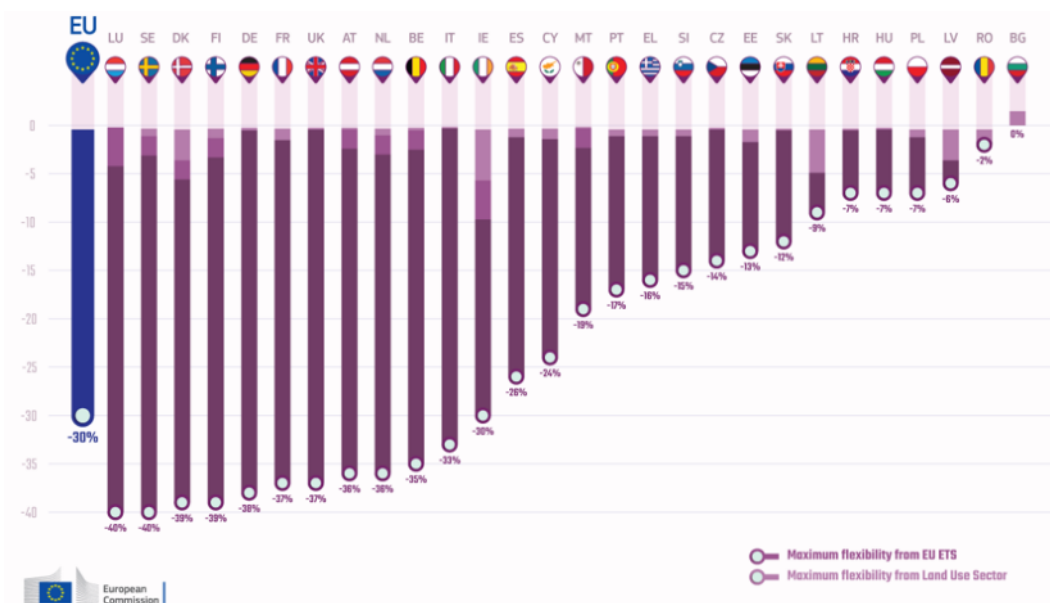
²¹ “Market Stability Reserve – European Commission,” https://ec.europa.eu/clima/policies/ets/reform_en.

²² “Clean energy for all Europeans – European Commission,” <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/clean-energy-all-europeans>.

²³ “2030 climate & energy framework – European Commission,” https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2030_en.

Graf 2 Cíle pro snížení emisí skleníkových plynů pro členské státy pro r. 2030 ve srovnání s r. 2005 v sektorech nespádajících pod EU ETS

Zdroj: Evropská komise

Aby dosáhla naplnění stanovených klimatických ambicí pro rok 2030, přijala EU na sklonku loňského roku Nařízení o správě energetické unie a opatření v oblasti klimatu, jenž má napomoci spolupráci mezi členskými státy a monitoringu plnění závazků, v souladu s požadavky Pařížské dohody.²⁴ Členské státy mají nově povinnost vypracovat Integrované národní klimatické a energetické plány (NECPs) pro období 2021-2030. Česká republika návrh svého plánu vypracovala pod vedením Ministerstva průmyslu a obchodu na sklonku loňského roku. Dokument se v souladu s požadavky Komise podrobně zaměřuje na cíle a očekávané dopady v oblasti energetiky, všem ostatním souvisejícím tématům je zde věnována nanejvýš okrajová pozornost.²⁵ Do června 2019 se k návrhu vyjádří Komise a následně do konce roku ČR předloží konečné znění plánu.

V roce 2020 proběhne aktualizace NDCs z Pařížské dohody jménem členských států Evropské unie. Předpokládá se, že by zde v souvislosti s posuny v evropských klimatických politikách mělo dojít k navýšení dříve deklarovaných ambicí, a to pravděpodobně směrem ke snížení celkových skleníkových emisí o 45 % k roku 2030 oproti roku 2005.²⁶ Zvyšování mitigačních cílů Evropské unie lze chápat jako nezbytný předpoklad motivování ostatních států světového společenství k témuž.

²⁴ „Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/1999,” Úřední věstník Evropské unie, 11. prosince 2018, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018R1999&from=EN>.

²⁵ “National Energy and Climate Plans (NECPs) – European Commission,” <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/governance-energy-union/national-energy-climate-plans>.

²⁶ Andrei Marcu, Simone Borghesi, Wijnand Stoefs, Isabella Alloisio, Francesco Nicolli, and Domien Vangenechten. The EU’s NDC after the Talanoa Dialogue. Florence School of Regulation, 2019. <http://fsr.eu.europa.eu/publications/the-eus-ndc-after-the-talanoa-dialogue>; Miguel Arias Cañete, “Opening remarks at the Second Ministerial on Climate Action (MoCA) by the EU, China and Canada,” Speech, European Commission, 20 June, 2018, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-18-4236_en.htm.

Klimatické cíle Evropské unie se přirozeně promítají i do probíhajících vyjednávání o příštím Víceletém finančním rámci (MFF).²⁷ Evropská komise v této souvislosti usiluje o navýšení poměru prostředků alokovaných na klimatická opatření z 20 % v současném MFF na 25 % pro období 2021-2027²⁸, ačkoli se objevují hlasy z občanské společnosti, že by tento poměr měl činit alespoň 35 %.²⁹ Související debata se týká budoucí podoby Společné zemědělské politiky EU (CAP), největší položky v unijním rozpočtu, když sílí tlak na zastropování přímých dotací, zvýšení podpory pro malé zemědělce a na podmínění dotací uplatňováním ekologických postupů.³⁰

V listopadu 2018 Evropská komise představila strategickou dlouhodobou vizi pro prosperující, moderní, kompetitivní a uhlíkově neutrální ekonomiku v roce 2050.³¹ V ní konstatuje, že v případě, že nebudou přijata další opatření, je EU na cestě k omezení emisí o 60 % do poloviny století, což však neodpovídá ambicím jejího příspěvku k naplnění cílů Pařížské dohody. Komise proto usiluje o sociálně spravedlivou a ekonomicky efektivní cestu k dosažení kompletní dekarbonizace v polovině tohoto století. Ta se v posledních měsících stala předmětem sporu mezi členskými státy (viz níže). V době psaní tohoto podkladu chybělo její posvěcení Radou, a to ačkoli Komise ústy komisaře pro energetiku a ochranu klimatu Miguela Cañeteho konstatovala, že od předloženého záměru neustoupí.³²

4. Adaptační strategie Evropské unie

Vedle výše popsaných mitigačních cílů (omezování vypouštění skleníkových plynů) je Evropská unie aktivní i v oblasti adaptace na probíhající a prohlubující se dopady klimatické změny. Páteřním dokumentem je zde v roce 2013 přijatá Strategie EU adaptace na klimatickou změnu³³ - právně nezávazný výstup sledující tři hlavní cíle:

- Podpora aktivit členských států včetně přijímání národních adaptačních strategií.
- Podpora adaptačních aktivit spadajících do oblasti EU politik v ohrožených sektorech (např. zemědělství, rybolov, politika soudržnosti) a podpora pojištění proti přírodním a člověkem způsobeným katastrofám.
- Zaplňování mezer ve vědomostech směrem k lépe informovanému rozhodování, včetně dalšího rozvoje Evropské platformy pro klimatickou adaptaci (Climate-ADAPT).

²⁷ „Víceletý finanční rámec na období 2021–2027: jednání – Evropská rada,” <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eu-budgetary-system/multiannual-financial-framework/mff-negotiations>.

²⁸ Frédéric Simon, “EU proposes 25% ‘climate quota’ in new long-term budget,” Euractiv, May 2, 2018, <https://www.euractiv.com/section/climate-environment/news/eu-proposes-25-climate-quota-in-new-long-term-budget>.

²⁹ “In support of at least 35% earmarking for climate-related work in FP9,” letter, EUREC – The Association of European Renewable Energy Research Centres, Brussels: April 3, 2018, <http://euase.net/moedas-and-oettinger>.

³⁰ Sandro Elčić, „Dotace jen pro malé a „skutečné“ zemědělce? Ztratíme motivaci, protestují velkofarmy,” Euractiv, 18. dubna 2018, <https://euractiv.cz/section/evropske-finance/news/dotace-jen-pro-male-a-skutecne-zemedelce-ztratime-motivaci-protestuji-velkofarmy>.

³¹ A Clean Planet for all A European strategic long-term vision for a prosperous, modern, competitive and climate neutral economy. Brussels: European Commission, 2018. https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/docs/pages/com_2018_733_en.pdf.

³² Frédéric Simon, “Summit leak reveals EU rift on climate change” Euractiv, March 21, 2018, <https://www.euractiv.com/section/climate-strategy-2050/news/summit-leak-reveals-eu-rift-on-climate-change>.

³³ The EU Strategy on adaptation to climate change. European Commission. https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/docs/eu_strategy_en.pdf.

Vzhledem k lokálním rozměrům dopadů klimatické změny je neodmyslitelnou součástí unijní adaptační politiky Pakt starostů a primátorů (Covenant of Mayors), iniciativa založená v roce 2008 s ambicí motivovat místní samosprávy k přijímání vlastních závazků v oblasti klimatických a energetických cílů.³⁴ Ta dnes zahrnuje již více než 7 000 municipalit z 57 zemí včetně jedenácti českých měst a obcí.

V roce 2018 proběhla komplexní evaluace Adaptační strategie³⁵ zahrnující i vyhodnocení situace v každém z osmadvaceti členských států EU. Mezi její klíčové poznatky patří:

- Význam Strategie se zvyšuje tvář v tvář probíhající klimatické změně.
- Členské státy ve většině případů vykazují mezery v implementaci a monitoringu národních strategií.
- Přeshraniční a makroregionální hrozby nejsou dostatečně identifikovány a řešeny.
- Významného pokroku bylo dosaženo v zahrnování klimatických aspektů do EU politik, avšak některé finanční nástroje (např. Evropský sociální fond) zůstávají téměř nepodchycené.
- Financování z nástroje LIFE (nástroj EU pro životní prostředí a klimatickou akci³⁶) neodpovídá rozsahu výzev spojených se změnou klimatu.
- Do roku 2020 by všechna města nad 150 000 obyvatel měla přijmout vlastní lokální adaptační strategie (k roku 2018 to bylo přibližně 40 %).
- Climate-ADAPT je hojně využívanou informační platformou.
- Pakt starostů a primátorů je úspěšnou iniciativou.

5. Pozice České republiky ke klimatickým cílům EU

Česká republika představuje v rámci Evropské unie z hlediska klimatických ambicí konzervativní sílu. Naposledy se spolu s Německem, Polskem a Maďarskem postavila proti přijetí plánu Evropské komise pro kompletní dekarbonizaci unijní ekonomiky do roku 2050.³⁷ Premiér Andrej Babiš v této souvislosti po březnovém summitu hlav států uvedl: „*My samozřejmě chceme řešit klimatickou změnu. Chceme ale, aby klimatická politika byla věcí celého světa, nejen Evropy.*“³⁸ Česká republika, stejně jako další podobně smýšlející země, se obává, že častým zpříšňováním environmentálních cílů může dojít k ohrožení evropských ekonomik a konkurenceschopnosti na světovém trhu. Některá opatření mohou mít silnější dopad právě na východní země, a proto se Česká republika a další snaží prosadit i sociální pohled. ČR v oblasti snižování emisí spoléhá mj. na využití jaderné energie, s níž Evropská komise ve své dlouhodobé strategii počítá minimálně ve stejné míře, jako nyní.

V kontrastu s oficiální vládní pozicí stojí například nedávné prohlášení českých středoškolských studentů, požadující zvýšenou aktivitu na poli omezování

³⁴ „Origins & Development – The Covenant of Mayors,”

<https://www.covenantofmayors.eu/about/covenant-initiative/origins-and-development.html>.

³⁵ Evaluation of the EU Strategy on adaptation to climate change. Brussels: European Commission, 2018. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018SCo461>.

³⁶ „LIFE programme – European Commission,” <https://ec.europa.eu/easme/en/life>.

³⁷ Frédéric Simon, „Summit leak reveals EU rift on climate change” Euractiv, March 21, 2018, <https://www.euractiv.com/section/climate-strategy-2050/news/summit-leak-reveals-eu-rift-on-climate-change>.

³⁸ „Chceme rovný vztah s Čínou a rychlé řešení klimatických změn, zaznělo na závěr summitu EU,” ČT24, 22. března 2019, <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2766758-den-druhy-evropsti-lidri-budou-v-bruselu-resit-klimatickou-zmenu-a-boj-s-dezinformacemi>.

emisí skleníkových plynů,³⁹ a podpořené více než stovkou českých vědkyň a vědců.⁴⁰ V této souvislosti stojí za zmínku, že historické kumulativní emise CO₂ Česka k roku 2016 byly spočítány na 8,19 mld. tun, což je více než má například čtyřicetimilionová Argentina, stamilionový Egypt nebo sedmdesátimilionové Thajsko.⁴¹ Stávající roční emise dosahují 10 tun ekvivalentu CO₂ na hlavu, což Česko řadí na páté místo v EU a dvacáté na světě.⁴²

Zpráva organizace Climate Action Network z června 2018 řadí Česko z hlediska naplňování klimatických cílů na dělené 19. místo z unijní osmadvacítky, s nejnižším skóre v oblasti prosazování ambiciózních celoevropských cílů.⁴³ Jako zásadní nedostatek je zde označeno chybějící datum pro odklon od uhlí v energetice a neexistující plány k omezení emisí v sektorech dopravy a zemědělství.

V posledních měsících se předmětem domácí debaty stalo například plánované rozšíření těžby na hnědouhelném dole Bílina za těžební limity⁴⁴ a žádost o emisní výjimku pro tepelnou elektrárnu Chvaletice.⁴⁵ Loňská analýza konsorcia nevládních organizací a soukromých subjektů přitom ukázala, že případné zavření většiny hnědouhelných zdrojů do roku 2030 a jejich nahrazení především obnovitelnými zdroji energie by pro domácí přenosovou soustavu nemělo znamenat neúnosnou zátěž.⁴⁶

V rámci vyjednávání podoby příštího Víceletého finančního rámce se Česko staví odmítavě také k zastropování přímých dotací pro velké zemědělské koncerny, respektive jejich podmínění rozsáhlými opatřeními v oblasti ochrany půd.⁴⁷ Tuto pozici lze přičíst skutečnosti, že Česko má z historických důvodů největší zemědělské lány v celé Unii, na nichž farmaří velmi nízký počet zemědělských subjektů (průměrně 133 ha na jeden subjekt k roku 2013).⁴⁸ Zcela běžnou věcí jsou u nás monokulturní lány obhospodařované za použití těžké techniky a metod intenzivního zemědělství, které vedou k rapidní ztrátě ornice, podléhají erozi, ztrátě vody a v kombinaci s dalšími faktory jsou příčinou dramatického úbytku života v zemědělské krajině.⁴⁹

³⁹ „Prohlášení – FridaysForFuture,” <https://www.fridaysforfuture.cz/prohlasieni>.

⁴⁰ „podporastudentum,” https://www.learned.cz/userfiles/pdf/aktuality/podporastudentum_2.pdf.

⁴¹ Hannah Ritchie, Max Roser. CO₂ and other Greenhouse Gas Emissions. Our World in Data, 2017. <https://ourworldindata.org/co2-and-other-greenhouse-gas-emissions#the-long-run-history-cumulative-co2>.

⁴² Jan Boček, Tomáš Jelen, Štěpán Sedláček, „Za změny klimatu nemůžeme? Omyl, české emise CO₂ na hlavu patří mezi bohatými zeměmi k nejvyšším,” iRozhlas, 11. prosince 2018, https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/klima-co2-znecisteni-limity-brabec-cez_1812110600_jab.

⁴³ Off target Ranking of EU countries' ambition and progress in fighting climate change. Brussels: Climate Action Network Europe, 2018. <http://www.caneurope.org/docman/climate-energy-targets/3357-off-target-ranking-of-eu-countries-ambition-and-progress-in-fighting-climate-change/file>.

⁴⁴ „K rozšíření těžby uhlí v Bílině přišlo přes 4000 připomínek,” TZB-info, 12. prosince 2018, <https://energetika.tzb-info.cz/124084-k-rozsireni-tezby-uhli-v-biline-prislo-pres-4000-pripominek>.

⁴⁵ „Elektrárna Chvaletice žádá výjimku pro emise. Poštvala proti sobě Greenpeace,” denik.cz, 9. ledna 2019. <https://www.denik.cz/ekonomika/elektrarna-chvaletice-zada-vyjimku-pro-emise-postvala-proti-sobe-greenpeace-20190109.html>.

⁴⁶ Peter-Philipp Schierhorn et al. Czech Power Grid Without Electricity from Coal By 2030: Possibilities for integration of renewable resources and transition into a system based on decentralized sources. Energynautics, 2018. http://glopolis.org/wp-content/uploads/Czech-Grid-Without-Coal-By-2030_fin.pdf.

⁴⁷ Aneta Zachová, „ČR stále odmítá krácení zemědělských dotací. Podle drobných farmářů tím promarnuje příležitost,” Euractiv, 19. března 2019, <https://euractiv.cz/section/evropske-finance/news/cr-stale-odmita-kraceni-zemedelskych-dotaci-podle-drobnych-farmaru-tim-promarnuje-prilezitest>.

⁴⁸ „Farm structure statistics - eurostat,” https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Farm_structure_statistics.

⁴⁹ Ladislav Henek, Josef Stehlik, „Máme největší lány v EU, půda nezadrží vodu a je mrtvá, shodují se odborníci,” rozhovor s Martinou Kociánovou, Český rozhlas Dvojka, 28. červen 2016,

Skutečností každopádně zůstává, že již stávající klimatické cíle Evropské unie budou pro české hospodářství, průmysl, dopravu či zemědělství představovat značnou výzvu, nemluvě o jejich případném navýšení. O to naléhavěji se jeví potřeba koordinované akce napříč rezorty a adekvátní politické prioritizace tématu.

6. Dopady klimatické změny v ČR a nezbytnost rychlé adaptace

Jakkoliv nelze žádný jednorázový výkyv počasí bez dalšího přičíst na vrub člověkem způsobené klimatické změně, existuje shoda vědecké obce na tom, že v jejím důsledku bude docházet ke stále častější frekvenci extrémních jevů a vyšší variabilitě počasí.⁵⁰ V České republice nelze probíhající změny přehlédnout - po sérii let provázených ničivými povodněmi země již několik let čelí trvajícím suchu s negativním dopadem na zemědělské výnosy a zdraví půd i lesů.⁵¹ Rok 2018 byl ostatně nejteplejším v historii měření na našem území.⁵² V této souvislosti je nezbytné uvažovat celou řadu opatření, která pomohou zemi se adaptovat na novou klimatickou realitu.

Klíčovým dokumentem zde je v roce 2015 přijatá Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR (NAS), identifikující hlavní rizika v sektorech, v nichž se očekává největší dopad klimatické změny, a předkládající sérii doporučení pro jejich zmírnění.⁵³ Na ni navazuje Národní akční plán (NAP) z roku 2017, který definuje přes 30 specifických cílů a desítky prioritních opatření a jmenuje rezorty odpovědné za jejich plnění. Součástí NAP je také nastavení systému vyhodnocování zranitelnosti vůči změně klimatu včetně soustavy indikátorů.⁵⁴ První výsledky NAP mají být známy a vyhodnoceny v tomto roce. Letos má zároveň proběhnout také evaluace NAS a její aktualizace pro další období.

Neodmyslitelnou součástí národních snah jsou lokalizované adaptační plány. V době psaní tohoto dokumentu byly takové plány přijaty v následujících městech a obcích: Praha, Brno, Ostrava, Plzeň, Nový Bor, Chrudim, Kopřivnice a Hlučín.⁵⁵ Lze tedy konstatovat, že ČR již naplnila výzvu Komise, aby do roku 2020 měla všechna města nad 150 000 obyvatel vlastní adaptační plán.

<https://dvojka.rozhlas.cz/mame-nejvetsi-lany-v-eu-puda-nezadrzi-vodu-a-je-mrtva-shoduji-se-odbornici-7482212>.

⁵⁰ Viz např. "Klimatická změna v České republice – Průvodce změnou klimatu,"

<https://www.klimatickazmena.cz/cs/vse-o-klimaticke-zmene/pruvodce-zmenou-klimatu>; Damien Carrington, "Climate change: 'human fingerprint' found on global extreme weather," The Guardian, March 27, 2017, <https://www.theguardian>

⁵¹ Miroslav Trnka, "Z posledních čtyř let byla tři suchá. A teď se zdá, že jsme na počátku dalšího, říká bioklimatolog Trnka," rozhovor s Terezou Volfovou, ČT24, 22. dubna 2019,

<https://ct24.ceskatelivize.cz/domaci/2792615-z-poslednich-ctyr-let-byly-tri-suche-a-ted-se-zda-ze-jsme-na-pocatku-dalsiho-rika>.

⁵² Adéla Skoupá, "2018: Nejteplejší český rok," Hospodářské noviny, 10. ledna 2019,

<https://archiv.ihned.cz/c1-66425000-2018-nejteplejsi-cesky-rok>.

⁵³ "Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR – Ministerstvo životního prostředí,"

https://www.mzp.cz/cz/zmena_klimatu_adaptacni_strategie.

⁵⁴ "Národní akční plán adaptace na změnu klimatu – Ministerstvo životního prostředí,"

https://www.mzp.cz/cz/narodni_akcni_plan_zmena_klimatu.

⁵⁵ Adaptační strategie města Chrudim na klimatickou změnu. 2017.

https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/adaptacni-strategie-mesta-chrudim-na-klimatickou-zmenu.pdf;

Adaptační strategie města Plzně s využitím ekosystémově založených přístupů. 2017.

<https://ukr.plzen.eu/download.aspx?dontparse=true&FileID=15129>;

Adaptační strategie na změnu klimatu pro Nový Bor. 2016.

https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/adaptacni_strategie_novy_bor.pdf;

Proběhlá evaluace unijní Adaptační strategie v roce 2018 zahrnující vyhodnocení situace v členských státech přinesla ve vztahu k ČR mj. následující podněty⁵⁶:

- Chybí zapojení širokého spektra aktérů, zejména regionálních a lokálních, do implementace a monitoringu národní strategie.
- Neexistují specifické finanční nástroje pro klimatickou adaptaci.
- Přeshraniční aspekty klimatických rizik nejsou dostatečně zohledňovány.
- Chybí prosazování využívání pojistných nástrojů pro prevenci klimatických rizik.

Pokud jde o hlavní výzvy v oblasti klimatické adaptace do příštích let, lze mezi ně kromě vyřešení výše uvedených nedostatků zařadit:

- Pozemkové úpravy směrem k zlepšení zadržování vody v krajině⁵⁷ a další opatření k zajištění udržitelného zemědělského hospodaření.
- Zajištění dodávek pitné vody pro obyvatele⁵⁸ a využívání užitkové vody pro zavlažování či splachování.⁵⁹
- Změnu druhové skladby lesů (např. smrkové monokultury na většině území nepřežijí dalších několik desetiletí).⁶⁰
- Opatření na úrovni měst včetně změny druhové skladby stromů⁶¹, budování zelených střech a fasád,⁶² nahrazení trávníků loukami.⁶³

Ekotoxa. s.r.o., Adaptační strategie města Ostravy na dopady a rizika, vyplývající ze změny klimatu. 2017. <http://zdravaova.cz/adaptacni-strategie-na-zmeny-klimatu>;

Strategie adaptace hl. m. Prahy na změnu klimatu. 2017.

http://portalzp.praha.eu/file/2491914/Adaptacni_strategie_HMP_3006_17_n2407.pdf;

Zásady pro rozvoj adaptací na změnu klimatu ve městě Brně: s využitím ekosystémově založených přístupů. 2016. <https://urbanadapt.cz/cs/system/files/downloads/brno-adaptacni-strategie-fin.pdf>;

CI2 o.p.s., Adaptační strategie na změnu klimatu pro město Hlučín. 2017.

https://adaptace.ci2.co.cz/sites/default/files/souboryredakce/adaptacni_strategie_hlucin_celek.pdf;

CI2 o.p.s., Adaptační strategie na změnu klimatu pro město Koprivnice. 2017.

https://adaptace.ci2.co.cz/sites/default/files/souboryredakce/navrhova_cast_strategie_koprivnice_o30417.pdf.

⁵⁶ Adaptation preparedness scoreboard Country fiches. Brussels: European Commission, 2018. s. 126.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018SC0460&from=EN>.

⁵⁷ Miroslav Toman, „Zadržení vody v krajině je pro nás životní nutností,” rozhovor, Právo, 11. října 2018, převzato z Ministerstva zemědělství, <http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/ministr/vystoupeni-a-clanky/toman-zadrzeni-vody-v-krajine-je-pro-nas.html>.

⁵⁸ „Z posledních čtyř let byla tři suchá. A teď se zdá, že jsme na počátku dalšího, říká bioklimatolog Trnka,” ČT24, 22. června 2018. <https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/2517172-pitna-voda-je-v-cesku-na-hranici-upravitelnosti-nici-ji-pesticidy-a-sinice-popisuje>.

⁵⁹ Petr Zenkner, „Využijte dešťovou vodu nebo "odpad" ze sprchy. Startují nové dotace pro domácnosti,” Aktuálně.cz, 3. května 2017, převzato z Ministerstva zemědělství, https://www.mzp.cz/cz/articles_170503_aktualne.cz_destovka_program_dotace.

⁶⁰ Eliška Černá, „Naše děti budou v lepším případě chodit po jiných lesích než my. V horším po žádných,” Deník N, 2. dubna 2019, <https://denikn.cz/102280/nase-deti-budou-v-lepsim-pripade-chodit-po-jinych-lesich-nez-my-v-horsim-po-zadnych>.

⁶¹ „Změny klimatu ovlivní výsadbu stromů ve městech, tvrdí vědci,” Lidovky.cz, 21. září 2018, https://www.lidovky.cz/relax/veda/zmeny-klimatu-ovlivni-vysadbu-stromu-ve-mestech-tvrdi-vedci.A180920_093602_ln_veda_ape.

⁶² „Ve městech chybí zelené střechy a fasády. Přitom chrání před horkem,” iDNES.cz, 25. srpna 2018, https://www.idnes.cz/bydleni/stavba/tepelne-ostrov-ve-mestech-zelene-strechy-a-fasady-tepelny-ostrov-strecha-fasada.A180824_122755_stavba_rez.

⁶³ Zdeňka Kovářiková, „Klasické trávníky ve městech chřadnou. Někde je mohou výborně nahradit louky,” ekolist.cz, 17. dubna 2019, <https://ekolist.cz/cz/zelena-domacnost/rady-a-navody/klasicke-travniky-ve-mestech-chradnou.nahradit-je-mohou-louky>.

7. Závěr

Klimatická změna bude v kombinaci s dalšími environmentálními faktory přímo ovlivňovat podobu budoucího světa. Místo toho, abychom ji nadále nahlíželi v první řadě jako ekologickou otázku, je potřeba přijmout perspektivu, že jde o komplexní bezpečnostní riziko planetárních rozměrů. Adekvátní reakce předpokládá bezprecedentní mobilizaci zdrojů a hlubokou socioekonomickou transformaci. Přestože budoucí technologický vývoj (např. směrem k zachycování a ukládání atmosférického uhlíku – tzv. CCS) sehraje svoji roli, nelze na něj spoléhat jako na samospásné řešení, které by nám umožňovalo pokračovat v současných vzorcích produkce a spotřeby.

Evropská unie má potenciál být politickým i technologickým lídrem transformačního procesu a navržený ambiciózní cíl uhlíkové neutrality v roce 2050 vytyčuje cestu pro ostatní. Je více než žádoucí, aby i Česká republika začala na nejvyšší politické úrovni řešit dopady klimatické změny do jednotlivých oblastí hospodářství a lidského života, a zároveň převzala odpovědnost za svůj minulý i současný podíl na celosvětových emisích skleníkových plynů. Plnění mitigačních cílů by nemělo být nahlíženo jako „cosi, co je nám nařízeno shora“, nýbrž jako životní nutnost. Ostatně, je klíčové, abychom dokázali přijmout, že existuje vazba mezi tím, kolik emisí budeme jako země do budoucna produkovat, a mezi důsledky, které klimatická změna např. v podobě sucha přináší.

Kulatý stůl Národního konventu o EU k tématu klimatické změny se může stát jedním z širokých politických fór, která naznačí, jakou cestou se bude česká klimatická politika dále ubírat, a zda po letech nezájmu roste vůle političek a politiků se problematikou se vši vážností zabývat.

DALŠÍ ZDROJE

Delbeke Jos, Peter Vis. EU climate policy explained. European Union, 2016.
https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/eu_climate_policy_explained_en.pdf.

“Progress made in cutting emissions – European Commission,”
https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/progress_en.

Sebastian Oberthür, “Hard or soft governance? The EU’s climate and energy policy framework for 2030,” *Politics and Governance* 7, no. 1 (March 2019).
<https://www.cogitatiopress.com/politicsandgovernance/article/view/1796/1796>.

“Czech Republic - Climate ADAPT,” <https://climate-adapt.eea.europa.eu/countries-regions/countries/czech-republic>.

The Global Risks Report 2019. Geneva: World Economic Forum, 2019.
http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2019.pdf.

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)

AMO je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Tento přední český zahraničně politický think-tank není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskusi.

+420 224 813 460

www.amo.cz

info@amo.cz

Žitná 608/27, 110 00 Praha 1

www.facebook.com/AMO.cz

www.twitter.com/amo_cz

www.linkedin.com/company/amocz

www.youtube.com/AMOcz

Tomáš Jungwirth

Tomáš Jungwirth je analytikem Výzkumného centra AMO. Zabývá se migrací a uprchlictvím, výzvami spojenými se změnou klimatu, a sleduje dění ve státech západního Balkánu.

tomas.jungwirth@amo.cz

[@tomasjungwirth](https://twitter.com/tomasjungwirth)

Text vznikl jako podkladový dokument pro jednání kulatého stolu Národního konventu o EU dne 31. května 2019 v Praze.